

ლავრენტი ჯანიაშვილი

ლერი ლევიძის სამეცნიერო მემკვიდრეობა

თსუ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტს, ბექა თეთრადის ოჯახმა გადმოსცა ან განსვენებული ლერი ლევიძის პირადი არქივი.

ლ. ლევიძე 1978 წლიდან მუშაობდა ისტორიის ინსტიტუტის კავკასიის ეთნოგრაფიის განყოფილებაში. იგი იკვლევდა სამონადირეო ტრადიციებსა და მასთან დაკავშირებულ წეს-ჩვეულებებს საქართველოსა და ჩრდილო კავკასიაში.

მეცნიერის არქივში შედის მის მიერ წლების განმავლობაში შესრულებული ნაშრომები და საქართველოს სახვადასხვა კუთხესა თუ ჩრდილო კავკასიაში მოპოვებული საველე-ეთნოგრაფიული მასალა. აქ არის 1976-2002 წწ. შეკრებილი საკმაოდ მოცულობითი მასალა: 1976 სვანეთის ესპედიცია; 1982 – სვანეთი; 1983 – სამეგრელო-აფხაზეთი; 1984 წ. – სამეგრელო-აფხაზეთი, რაჭა; 1985 წ. – აფხაზეთი, სვანეთი, ბალყარეთი; 1986 წ. – ლეჩხუმი, 1987 წ. – სამეგრელო, ხევსურეთი, შიდა ქართლი; 1988 წ. – რაჭა; 1990 წ. – იმერეთი; 1991 წ. – სამცხე-ჯავახეთი, იმერეთი; 2002 წ. – აჭარა. დღიურები შეიცავს მონადირეობასთან დაკავშირებული ტერმინების, რიტუალების, ეკიპირების, სამოსის, წესის

და აშ. აღწერას, რომელიც დღეისათვის ყოფაში აღარ გვხვდება და ფაქტობრივად პირველწყაროს წარმოდგენს საკითხით დაინტერესებული მკვლევრებისათვის.

მეტად საგულისხმოა ლ. ლევიძის გამოუქვეყნებელი გამოკვლევები, რომელიც 7 საქალაქდება მოთავსებული. მას 1992 წლისთვის მზად ჰქონდა ვრცელტანიანი ნაშრომი „ნადირობის ტრადიციები და მასთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებები დასავლეთ საქათველოს მთაინეთში“. მკვლევარი ნადირობის ორგანიზაციას განიხილავს, როგორც კოლექტიური შრომის უძველესი ფორმის რეკონსტრუქციის (აღდგენის) საშუალებას, სადაც მკაფიოდაა სტრუქტურირებული კოლექტივის ცალკეულ წევრთა უფლება-მოვალეობები და შრომის პროდუქციის განაწილების წესი. ნადირობის ორგანიზაციამ შემოინახა გადმონაშთური მოვლენები, რომლებიც საუკუნიდინ საუკუნეში გადადიოდა და მე-20 საუკუნემდე მოაღწია. ამ მოვლენათა გამოყოფა და შესწავლა საშუალებას იძლევა აღდგეს საზოგადოებაში შორეულ წარსულში არსებული ვითარება.

ნადირობასთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებებისა და რწმენა-წარმდგენების შესწავლის საფუძველზე მკვლევარმა გაარკვია, რომ საქართველოში არსებობდა სხვადასხვა ნადირის (ირემი, შველი და ა.შ.) კულტი, რომელიც უნდა ჩამოყალიბებულიყო იმ დროს, როდესაც ადამიანის ერთ-ერთი ძირითად საარსებო საშუალება ნადირობა იყო. ამ კულტის შესახებ წარმოდგენას გვიქმნის მოსანადირებელი ცხოველების რეგლამენტაციის წესი, რომელიც ფართოდ იყო გავრცელებული საქართველოსა და კავკასიაში; ასევე მონადირეთა რწმენა, რომ ნადირს უნარი აქვს მოისმინოს და გაიგოს ადამიანის საუბარი (ამიტომ მონადირეები თავიანთი განზრახვის საიდუმლოდ შენახვის მიზნით, იყენებდნენ საიდუმლო, ე.წ. მონადირის, ენას). მთის რქიანი ნადირის კულტის დამადასტურებლად მიაჩნია წეს-ჩვეულებათა რიგი, რომელიც მთლიანად ნანადირევის ცალკეულ ნაწილებთან – ძვლებთან, თავრიელთან და ა.შ. პატივისცემით დამოკიდე-

ბულებას გულისხმობს. მეცნიერი აქვე აკეთებს მნიშვნელოვან დასკვნას, რომ ნადირის კულტის შემონახვა არამარტო ტოტემიზმის ფაქტორით, არამედ მისი სამეურნეო მნიშვნელობით, ასევე ქრისტიანობისა და ისლმის შეხედულებათა გავლენითაც იყო განპირობებული. მაგ., ქრისტიანობის გავრცელების შემდეგ ნადირობის კულტმა ამ რელიგიისათვის დამახასიათებელი გამორჩეულობის ატრიბუტი „წმინდა“ შეიძინა და მონადირეობაც „წმინდა საქმედ“ იქცა. ამ კონტესტში განიხილავს მკვლევარი აკრძალვების // ტაბუირების სისტემას, სადაც მნიშვნელოვანი ადგილი ეჭირა სინწინდის დაცვის ღონისძიებებს.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია 2001 წელს შესრულებული ნაშრომი „თანამედროვე ეკოლოგიური პრობლემები და ბუნებათსარგებლობის ხალხური ტრადიციები“ (ეს ნაშრომი წინამდებარე კრებულში ქვეყნდება) სადაც განხილულია ქართველი ხალხის ყოფაში შემონახული ბუნებათსარგებლობის წესები, რომლებიც განვითარების უძველეს ეტაპზე ორიენტირებული იყო უფრო ცხოვრების წესის გარემოსთან შეგუებაზე, ვიდრე მის კონტროლზე. ეს არ მოითხოვდა დიდი მატერიალურ ხარჯებს და ცალკეული ინდივიდი ან მცირე კოლექტივიც გასწვდებოდა. მოგვიანებით ხსენებული დამოკიდებულება ჩაანაცვლა ინდუსტრიული და ტექნიკური ხერხებით ბუნების კონტროლმა, რაც უკავშირდებოდა მსხვილ კაპიტალდაბანდებებს და კარგად ორგანიზებულ სოციალურ სფეროს საჭიროებდა. თანამედროვე ეპოქა აერთიანებს ზემოხსენებულ ორივე ტიპის ელემენტებს და ბუნებრივ-სტიქიურ მოვლენებთან ემპირიული ცოდნის გამოყენებით ეფექტური ადაპტაციის სესაძლებლობას ზრდის. ბოლო დროს საქართველოში მომხდარ სტიქიური კატასტროფები თვალსაჩინოს ხდის მკვლევრის ალლოს და გვახსენებს, რომ თანამედროვე ტექნოლოგიური ევოლუციის პირობებშიც კი აუცილებელია ხალხური გამოცდილების გათვალისწინება

დაბოლოს, მადლობას ვუხდით ბექა თეთრადის ოჯახს, რადგან შეიძლება ითქვას, რომ ლერი ლევიძის პირადი არქივი მნიშვნელოვანი შენაძენია თსუ ივანე ჯავახიშვილის სა-

ხელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტისა და სამეცნიერო საზოგადოებისათვის. ხსენებული მასალის ზედაპირული გაცნობაც კი წარმოდგენას გვიქმნის კეთილსინდისიერ და თავის საქმეზე უზომოდ შეყვარებულ ადამიანზე; გვახსენებს ჩვენს ვალს ვუპატრონოთ მის სამეცნიერო მემკვიდრეობას, მოვახერხოთ, რომ საზოგადოებამ იხილოს მისი გამოუქვეყნებელი ნაშრომები. რაც შეეხება საველე დღიურებს, ინსტიტუტის არქივში დაუნჯდება და ხელმისაწვდომი გახდება დარგის სპეციალისტებისათვის.